

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สมัยก่อนจะมีร้านขายกาแฟโดยเฉพาะ ซึ่งร้านกาแฟเหล่านี้จะเป็นแหล่งรวมผู้คนที่น่าสนใจในรสชาติของกาแฟโดยเฉพาะหรือไม่ก็เป็นที่พบปะหรือเสวนากัน โดยมีกาแฟเป็นสื่อกลางจากอดีตจนถึงปัจจุบันความนิยมในกาแฟก็ไม่มีการที่คาดว่าจะลดลง แต่ในทางตรงกันข้ามความนิยมในกาแฟกลับเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้โลกจะเปลี่ยนไปจากอดีตก็ตาม แต่กาแฟก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตาม เพียงแต่กาแฟพัฒนาการตามการดื่มและวิธีการดื่มของผู้คนเท่านั้น จากเมื่อก่อนถ้าจะดื่มกาแฟก็ต้องบดกันแบบสดๆ คั่วแบบสดๆ ทุกขั้นตอนทำในขณะนั้นเลย แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนรูปแบบไป กาแฟได้ถูกแปรรูปแบบไปเป็นรูปแบบต่างๆ เช่น กาแฟสำเร็จรูป กาแฟพร้อมดื่มบรรจุกล่อง กาแฟผง กาแฟผสม กาแฟร้อน กาแฟเย็น กาแฟรสต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นการประยุกต์กาแฟให้เข้ากับยุคสมัยโลกเจริญ การนำกาแฟไปเป็นส่วนผสมของอาหารบางชนิดหรือผลิตภัณฑ์บางชนิด การนำกาแฟไปเป็นส่วนผสมในเครื่องดื่มประเภทชูกำลัง ไอศกรีม ขนม อาหาร ฯลฯ ซึ่งกำลังได้รับความนิยมสูง กาแฟยังสามารถพัฒนาการไปได้อีกมากมาย ดังนั้นเราจะเห็นว่าเส้นทางเดินของกาแฟจากอดีตถึงปัจจุบันเปลี่ยนไปมาก มีการนำกาแฟมาสร้างประโยชน์ได้หลากหลายอย่าง กาแฟสร้างทั้งเงินมหาศาลและงานให้กับมนุษย์ สร้างความพึงพอใจ สร้างสังคมสัมพันธ์ภาพอันดีให้กับมนุษยชาติ จะเห็นว่าไม่มีแม้แต่วันเดียวเลยที่มนุษย์ไม่บริโภคกาแฟ ซึ่งไม่ทางตรงคือการดื่มกาแฟทั่วไปหรือไม่ก็ทางอ้อมซึ่งมีกาแฟเป็นส่วนผสมอยู่ ดังนั้นจะเห็นว่าเราสัมผัสกาแฟอยู่ตลอดเวลาของการดำรงชีวิตไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ถึงแม้บางท่านจะไม่ชอบกาแฟ แต่สักวันก็ต้องได้บริโภคกาแฟโดยไม่รู้ตัว เหตุเพราะกาแฟเข้าไปเป็นส่วนผสมอยู่ในหลากหลายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว จะเห็นว่ากาแฟให้ประโยชน์อย่างมหาศาลกับมนุษย์นอกจากประโยชน์และรสชาติที่มีอยู่ในตัว ยังสร้างงาน สร้างเงิน และอื่นๆ อีกมากมายหลายอย่าง

น้อยคนนักที่จะรู้ว่ากาแฟไม่ได้มีแต่เพียง "คาเฟอีน" ที่ออกฤทธิ์กระตุ้นให้สมองตื่นตัว ร่างกายรู้สึกกระชุ่มกระชวย ซึ่งจะเร่งความเร็วของการประมวลผลข้อมูลในสมอง และย่นระยะเวลาในการตอบสนอง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงานที่ต้องการสมาธิ การใช้เหตุผลและความจำ รวมทั้ง

ช่วยกระตุ้นการใช้พลังงานของร่างกาย ทำให้ไขมันสลายตัวเพิ่มขึ้น จึงอาจดื่มกาแฟเป็นเครื่องดื่มในการลดน้ำหนักไปในตัวก็ได้ แต่ในกาแฟยังมีแร่ธาตุในแคชเชียมและในอาซีน เป็นวิตามิน B ชนิดหนึ่งที่มีประโยชน์แก่ร่างกาย และสารเคมีที่ยังไม่มีการตั้งชื่อเพราะเพิ่งค้นพบ ช่วยเร่งให้ร่างกายสร้างคอร์ติโซลและอะดรีนาลีน อันเป็นฮอร์โมนที่มีฤทธิ์กระตุ้นร่างกายเช่นกัน (กระทรวงสาธารณสุข, 2550)

ผลดีของกาแฟ กาแฟจะกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลางทำให้ไม่ง่วง มีสมาธิในการทำงาน ยังทำให้ความสามารถในการทำงานดีขึ้น กาแฟช่วยลดอาการซึมเศร้าและคลายความวิตกกังวล ยังลดอาการปวดเมื่อยเนื่องจากไขข้ออักเสบ และส่งผลต่อสมรรถภาพของร่างกายดีขึ้น เช่น การขี้จี่กรยาน การว่ายน้ำ เล่นกีฬาได้นานขึ้น และยังเป็นกระตุ้นอวัยวะของร่างกายและเพิ่มการเผาผลาญไขมันและช่วยลดน้ำหนักได้ด้วย กาแฟจะมีฤทธิ์ขับปัสสาวะอ่อนๆ ผลดีของกาแฟต่อสุขภาพ เช่น การดื่มกาแฟวันละ 3 แก้วจะลดอาการหอบหืด การดื่มกาแฟเป็นประจำจะลดอุบัติการณ์การเกิดนิ่วในทางเดินปัสสาวะ และยังลดอุบัติการณ์ของนิ่วในถุงน้ำดี (กระทรวงสาธารณสุข, 2547)

สารต้านอนุมูลอิสระในกาแฟ จะช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดโรคมะเร็ง เนื่องจากสารต้านอนุมูลอิสระจะช่วยลดการเกิดเซลล์มะเร็งและลดการแบ่งตัวของเซลล์มะเร็ง ยังช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดโรคพาร์คินสัน โรคอัลไซเมอร์ โรคข้ออักเสบ โรคเบาหวานชนิดที่ 2 โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และโรคตับอักเสบอีกด้วย และกาแฟยังมีประโยชน์มากกว่าการช่วยกระตุ้นร่างกายให้กระปรี้กระเปร่า เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ช่วยลดอาการหงุดหงิดและความเครียด หากดื่มกาแฟในปริมาณที่เหมาะสม เพราะคาเฟอีนจะไม่มีการสะสมหรือตกค้างในร่างกาย เนื่องจากตับจะทำหน้าที่กำจัดออกไป (โรงพยาบาลเลิดสิน, 2550)

ผลเสียของกาแฟ สารคาเฟอีนในกาแฟยังมีผลทำให้น้ำตาลในเลือดสูง ไตรกลีเซอไรด์สูง กรดไขมันอิสระสูง จึงไม่เหมาะกับผู้ที่ เป็นโรคเบาหวาน หรือมีไขมันในเลือดสูง ฤทธิ์ของคาเฟอีนเพิ่มการหลั่งของกรดในกระเพาะจึงไม่เหมาะกับผู้ป่วยโรคไตไม่ทำงาน หากร่างกายได้รับคาเฟอีนจำนวนสูงประมาณ 3,000 - 10,000 มิลลิกรัม/วัน จะทำให้ตายในระยะอันสั้นได้ เพราะร่างกายจะต้องใช้เวลากว่า 48 ชั่วโมง ในการสลายคาเฟอีน และหากดื่มกาแฟ 3-7 ถ้วย/วัน (หรือ 200-500 มิลลิกรัม/วัน) จะทำให้มือสั่น กระวนกระวาย โกรธง่าย และปวดศีรษะ มีผลต่อหัวใจและเส้นเลือด คลายตัวหรือบีบรัดมากขึ้นเป็นบางแห่ง กระตุ้นกล้ามเนื้อหัวใจ อาจเพิ่มลดอัตราการเต้นของหัวใจ รวมทั้งทำให้กล้ามเนื้อหัวใจตายเป็นหย่อม ๆ

สำหรับสตรีการดื่มกาแฟจะลดความสามารถในการมีบุตร อาจเพิ่มอัตราเสี่ยงในการเกิดภาวะกระดูกพรุนของผู้หญิงหลังวัยหมดระดู (กรมอนามัย, 2541)

จะเห็นได้ว่าทำไมประโยชน์และโทษของกาแฟจึงดูขัดแย้งกัน นั่นเป็นเพราะอาหารและเครื่องดื่มทุกชนิดย่อมมีทั้งประโยชน์และโทษ แต่ที่ได้กล่าวข้างต้นเป็นเพียงประโยชน์และโทษบางส่วนเท่านั้น หากบริโภคกาแฟในปริมาณที่เหมาะสมย่อมมีประโยชน์ต่อร่างกาย เช่นเดียวกัน หากบริโภคกาแฟมากเกินไป ย่อมเป็นโทษและจากผลการวิจัยของนักวิชาการในต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะกล่าวว่าการดื่มกาแฟนั้นควรดื่มเพียง 2-4 ถ้วย/วัน เท่านั้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2550)

กาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีมูลค่าการซื้อขายมากเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากปิโตรเลียม กาแฟที่ปลูกและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจทั่วโลกมีอยู่ 4 สายพันธุ์คือ อาราบิก้า โรบัสต้า เอ็กซีล่า และลิเบอริก้า แต่สายพันธุ์ที่ปลูกได้มากในประเทศไทยมี 2 สายพันธุ์ คือ อาราบิก้า และ โรบัสต้า โดยปริมาณการผลิตกาแฟของโลกจะมีสัดส่วนของอาราบิก้า : โรบัสต้า ประมาณ 70 : 30 และปริมาณการค้ามีสัดส่วน 65 : 35 ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) สำหรับประเทศไทยผลิตกาแฟได้เพียงร้อยละ 1 ของโลก เป็นกาแฟโรบัสต้าถึงร้อยละ 97 และอาราบิก้าเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น เนื่องจากกาแฟอาราบิก้ามีรสชาติไม่ขมเข้ม รุนแรง และกลิ่นหอมนุ่มนวล จึงถือเป็นกาแฟคุณภาพดี ตลาดโลกมีความต้องการสูง ประกอบกับแนวโน้มการบริโภคยังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การผลิตภายในประเทศไม่เพียงพอ ต้องนำเข้าปีหนึ่งๆ ในปริมาณและมูลค่าสูง เมื่อเปรียบเทียบกับกาแฟกับเครื่องดื่มที่ทำจากพืชอื่น เช่น ชา โกโก้ น้ำผลไม้ และน้ำอัดลม ถือได้ว่ากาแฟเป็นเครื่องดื่มที่คนนิยมบริโภคมากเป็นอันดับหนึ่ง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) โดยประชากรทั่วโลกจะบริโภคกาแฟไม่ต่ำกว่าวันละ 1,000 ล้านถ้วย พบว่าคนไทยยังมีอัตราการดื่มกาแฟต่อคนต่ำมากเฉลี่ย 200 แก้ว/คน/ปี เมื่อเทียบกับคนในแถบเอเชีย เช่น ชาวญี่ปุ่น ดื่มกาแฟเฉลี่ย 500 แก้ว/คน/ปี ในขณะที่ชาวอเมริกันดื่มกาแฟ เฉลี่ย 700 แก้ว/คน/ปี ดังนั้น การดื่มกาแฟ ของคนไทยในอนาคตจึงยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (บริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย, 2543)

แหล่งผลิตกาแฟที่มีชื่อเสียงของโลก ได้แก่ จาไมกา บราซิล โคลัมเบีย อินโดนีเซีย สุมาตรา อินเดีย เอธิโอเปีย เคนยา เวียดนาม สำหรับประเทศไทยปลูกกาแฟโรบัสต้า ร้อยละ 97 โดยมากปลูกทางภาคใต้เช่น กระบี่ และชุมพร อีกประมาณร้อยละ 3 เป็นกาแฟอาราบิก้าซึ่งปลูกมากตามคอกต่างๆ ทางภาคเหนือ กาแฟที่มีชื่อเสียงของไทยได้แก่ กาแฟคอกย้าง ซึ่งปลูกบนคอกย้าง จังหวัดเชียงราย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550)

ตารางที่ 1.1 แสดงการบริโภค ผลผลิต การนำเข้าและการส่งออกกาแฟดิบของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2543-2549

ตารางที่ 1.1 การบริโภค ผลผลิต การนำเข้า และการส่งออกกาแฟดิบ

ปี	บริโภค (ก.ก.)	ผลผลิต (ก.ก.)	นำเข้า (ก.ก.)	ส่งออก (ก.ก.)
2543	21,816,992	81,057,000	70,814	59,310,822
2544	20,139,658	86,009,000	81,851	65,951,193
2545	46,328,919	53,447,000	74,769	7,192,850
2546	46,532,016	53,907,000	206,692	7,581,676
2547	38,874,059	61,765,000	194,033	23,084,974
2548	43,012,760	59,644,000	224,871	16,856,111
2549	21,594,921	46,873,000	555,994	25,834,073

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2550)

จากตารางที่ 1.1 เห็นว่าผลผลิตกาแฟในประเทศไทยยังไม่สม่ำเสมอ การที่ผลผลิตกาแฟบางปีต่ำ บางปีสูง อาจเนื่องมาจากปัญหาการปลูกกาแฟของประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่าส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของเมล็ดที่ไม่คงที่ ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ ปัจจัยที่ควบคุมได้ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในการเพาะปลูกของเกษตรกร กระบวนการผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การตากแห้งที่ไม่ถูกวิธีหรือไม่เหมาะสม และสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรจากเกษตรกรในแต่ละแหล่งเพาะปลูกเกิดปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐาน และยังไม่เป็นที่ยอมรับในตลาดสากล ซึ่งต้องเร่งให้การสนับสนุนและแก้ไขอย่างรวดเร็วที่สุด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2550)

ข้อมูลการบริโภคกาแฟดิบในตารางที่ 1.1 นี้จะเป็นการบริโภคในรูปของเครื่องดื่มและนำกาแฟไปเป็นส่วนผสมทุกชนิด โดยในตารางการบริโภคกาแฟดิบจะเห็นว่าในปี 2543-2544 การบริโภคกาแฟดิบยังคงน้อยเมื่อเทียบกับการบริโภคกาแฟดิบในปี 2545-2546 มีการบริโภคกาแฟดิบภายในประเทศเพิ่มขึ้นมากถึงแม้ว่าในปี 2547-2549 จะลดปริมาณลงก็ตามแต่สามารถแสดงให้เห็นว่าปริมาณการบริโภคกาแฟดิบยังคงอยู่ในปริมาณที่สูง ส่งผลให้มีการนำเข้ากาแฟดิบเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งสามารถดูได้จากตารางการนำเข้ากาแฟดิบ โดยจะเห็นได้ว่าปริมาณการนำเข้ากาแฟดิบตั้งแต่ปี 2543-2549 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลผลิตของกาแฟดิบภายในประเทศมีปริมาณที่ลดลง จึงส่งผลให้มีการนำเข้ากาแฟดิบเพื่อใช้ในการบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 1.2 ผลผลิตกาแฟดิบของภาคเหนือ

ปี	ผลผลิต (ก.ก.)	อัตราการขยายตัวของผลผลิต (%)
2543	1,102,000	
2544	1,181,000	7.168
2545	1,404,000	18.882
2546	1,571,000	11.894
2547	1,973,000	25.588
2548	2,251,000	14.090
2549	2,531,000	12.438

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2550)

จากตารางที่ 1.2 จะเห็นว่าปริมาณผลผลิตกาแฟดิบในภาคเหนือของไทยตั้งแต่ปี 2543-2549 มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการทางภาคเหนือสามารถปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าที่มีรสชาติไม่ขมเข้มรุนแรง กลิ่นหอมนุ่มนวล และเป็นกาแฟที่มีคุณภาพดี ตลาดมีความต้องการสูง จึงทำให้เกษตรกรหันมาปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าเพิ่มมากขึ้นและเป็นการส่งผลให้ผลผลิตกาแฟดิบทางภาคเหนือเพิ่มสูงขึ้นในทุกๆ ปี

ผลิตภัณฑ์กาแฟยังเป็นธุรกิจที่น่าสนใจ เนื่องจากอัตราการบริโภคกาแฟของคนไทยยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ดังนั้นธุรกิจผลิตภัณฑ์กาแฟยังมีโอกาสเติบโตอีกมาก และเนื่องด้วยความนิยมในเครื่องดื่มกาแฟที่ได้กล่าวมาข้างต้น กาแฟได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในปัจจุบันนี้ มีผู้บริโภคหลายกลุ่มและมีการบริโภคกาแฟเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้จัดทำจึงมีความสนใจในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคกาแฟ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่การบริโภคกาแฟที่ศึกษาเป็นการบริโภคในรูปแบบของเครื่องดื่มเท่านั้น ไม่รวมถึงการใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมอื่นๆ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้บริโภคและไม่บริโภคกาแฟ พฤติกรรมในการบริโภคกาแฟของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคกาแฟและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการบริโภคกาแฟของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งทัศนคติของผู้ขายที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคกาแฟของผู้บริโภค

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของคนที่ไม่บริโภคกาแฟและบริโภคกาแฟ ความต้องการและพฤติกรรมการบริโภคกาแฟ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่และ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการบริโภคกาแฟของผู้บริโภค ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการผลิตและการตลาดของผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยและพฤติกรรมที่มีผลต่อการตัดสินใจในการบริโภคกาแฟของผู้บริโภคและไม่บริโภคกาแฟทั้งหญิงและชาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่การบริโภคกาแฟที่ศึกษาจะอยู่ในรูปของเครื่องดื่มสำเร็จ โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือประชากรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ณ เดือนสิงหาคม 2550